

УДК 657

А.Г. Коваленко, доц., канд. екон. наук, ЮА. Малащенко, ст. викл., О.О. Князєва, ст. викл.

Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля

ПДВ у системі оподаткування: історичний аспект становлення та розвитку

У статті досліджено історію виникнення податку на додану вартість, вивчено його характерні риси, як позитивні так і негативні. Також приділено увагу механізму справляння податку у різних країнах та визначена його роль в національній системі оподаткування.
податки, ПДВ, механізм, непрямий податок

I. Вступ. Обраний Україною європейський курс потребує постійного удосконалення різних сфер діяльності держави, однією з яких є податкова, відношення в якій вимагають свого подальшого розвитку і удосконалення, оскільки дана галузь державного управління відіграє важливу роль в функціонуванні держави загалом.

Питання пов'язані з оподаткуванням в усі роки незалежності є постійним предметом дослідження, так як становлення та активний розвиток ринкових взаємовідносин в Україні не може бути забезпечений без ефективно діючої податкової системи.

Одним із головних завдань ринкової економіки в Україні є створення ефективної податкової системи, яка б належним чином регулювала економічні процеси в державі.

II. Постановка проблеми. Раціональний підхід до обґрунтування механізму нарахування та сплати податків базується на вивченні впливу різних факторів, одним з яких є дослідження історії виникнення податків. Враховуючи той факт, що кількість податків, які сплачують суб'єкти господарювання, значна, у статті досліджено історичні етапи розвитку податку на додану, як універсального податку який використовуються у багатьох країнах Європи.

III. Результати. На сьогоднішній день в Україні існує своя податкова система, яка не є простим копіюванням досвіду інших країн. Адже податкова система має відображати конкретні умови конкретної країни, рівень розвитку економіки, соціальної сфери, її зовнішню та внутрішню політику, традиції народу, географічне положення, кліматичні умови та безліч інших чинників. В зв'язку з цим, склад податкової системи, структурні співвідношення окремих податків, їх обчислення, форми розрахунків, організація податкової служби можуть значно відрізнитись.

споживачами.

Відповідно до визначення у Сучасному економічному словнику (М., 1999) “ПДВ - це податок ... з сум приросту вартості ..., що визначається як різниця між виручкою від реалізації та сумою усіх витрат” [2].

За Фінансово-кредитним словником (М., 1986) ПДВ - непрямий податок на товари та послуги [2].

Податок на додану вартість у багатовіковій історії податкового права – порівняно новий вид непрямого податку. Вперше його було введено у Франції в 1954 р. економістом Лоре. Податкова база - вартість, додана на кожній стадії виробництва і реалізації товарів. Додана вартість (приріст вартості) включає заробітну плату з нарахуваннями, амортизацію, відсотки за кредит, прибуток, витрати на електроенергію, рекламу, транспорт та ін. До ціни товару входить загальна сума ПДВ, внесена підприємцем на всіх стадіях просування товарів до споживача. Отже, споживач є єдиним і кінцевим платником ПДВ.

Слід зазначити, що податок на додану вартість характеризується рядом суттєвих переваг, він виконує фіскальні функції, одночасно здійснює економічний вплив на важливі макроекономічні показники: виступає як дефлятор, скорочує обсяг споживання, потенційно створює можливість зниження рентабельності майбутніх інвестицій. Одночасно ріст податкових надходжень зменшує бюджетний дефіцит, скорочує потребу в державних позиках, сприяє зниженню рівня відсотку і тим самим стимулює інвестування. Проте необхідно також враховувати те, що використання податку на додану вартість характеризується не лише його позитивними сторонами. Цілий ряд спірних, або негативних моментів роблять актуальними дискусії щодо необхідності стягнення даного податку.

Суспільно необхідні перерозподільчі мікро- і макроекономічні ефекти цього податку виявились найбільш суспільно прийнятними. Ось чому ПДВ привертає увагу країн, які намагаються підвищити темпи економічного росту.

Проте не завжди ПДВ здатний принести успіх. Через свою адміністративну важкість податок на додану вартість малоефективний в тих країнах, які ще не досягли рівня впорядкованої ринкової економіки, високої фіскальної дисципліни, цивілізованої громадської поведінки. Окрім того, високі ставки податку не стимулюють, а навпаки – стримують економічну активність або ховають її у “тінь”. Тому, хоча й застосовувана ставка робить податок на додану вартість одним із головних джерел наповнення бюджету, але видимість його бездефіцитності дуже оманлива. В зв'язку з цим оптимальну ставку ПДВ економісти частіше за все пов'язують з рівнем 15-18%.

У світовій практиці податок на додану вартість став основним податком непрямої дії і в багатьох країнах замінив податок з обороту.

Запровадження ПДВ викликало багато дискусій, однак у підсумку податкове законодавство понад сорока країн світу (в тому числі 17 європейських) міцно закріпило його як один із основних каналів надходжень до дохідної частини бюджету.

членства в Європейському союзі, що помітно впливає на країни, які прагнуть такого членства, та сприяє підтримці цього податку в інших державах.

У країнах Євросоюзу ПДВ відіграє суттєву роль тому, що завдяки цьому податку реалізується основна мета інтеграції країн — забезпечення вільного переміщення товарів, послуг, праці й капіталу. В ЄС прийнято такі схеми адміністрування ПДВ, які дають змогу здійснювати точне нарахування і відшкодування цього податку на товари й послуги експортного призначення. Але при надходженні в країну призначення імпортовані товари й послуги обкладаються ПДВ так само, як і товари власного виробництва. Це створює однорідне податкове середовище для товарів і послуг, що пропонуються для реалізації на міжнародних ринках [3].

Отже, після введення у Франції податок на додану вартість, набув широкого поширення – спочатку в інших країнах Європи (кінець кінцею 60-х — початок 70-х рр.) і дещо пізніше — в країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Нині податок на додану вартість стягується майже у 80-ти країнах, серед яких практично всі промислово розвинуті країни. Єдина держава, де такого податку немає, — США, Але й тут протягом останнього десятиліття ведуться інтенсивні дискусії щодо заміни податку з обороту на федеральний податок на додану вартість. В Україні, Росії ПДВ введено в 1992 році.

Загальною тенденцією для всіх країн, що ввели ПДВ, стало швидке перетворення цього податку на один із основних у податковій системі. У Франції на частку ПДВ припадає 45% усіх податкових надходжень до бюджету, у Великобританії і Німеччині — 50%. Приблизно такою є частка податку на додану вартість до загального обсягу податкових платежів у бюджет держави в інших країнах — членах Європейської Співдружності. В Україні податок на додану вартість становить близько 16 % консолідованого бюджету.

Введення ПДВ стало одним з основних напрямків глобальної податкової реформи – 80—90-х років. Таке широке поширення ПДВ та його визнання в багатьох країнах світу пояснюється цілою низкою причин.

Поширене використання ПДВ пов'язане з низкою переваг, які стимулюють як державу, так і платника. По-перше, оподаткування витрат більшою мірою вигідне і державі, і платнику, ніж оподаткування доходів. По-друге, оскільки безпосереднім об'єктом податку виступають витрати, то різко посилюється зацікавленість у зростанні доходів. По-третє, від ПДВ значно складніше ухилятися і, отже, з ним пов'язано менше порушень.

Суть податку на додану вартість полягає у сплаті податку продавцем (виробником, постачальником) товарів, робіт, послуг з тієї частини вартості, яку він додає до вартості своїх товарів (робіт, послуг) до стадії реалізації їх. Додана вартість створюється в процесі всього циклу виробництва і обігу товарів, починаючи із стадії виготовлення їх і закінчуючи реалізацією кінцевому споживачеві. Відповідно податок сплачується на кожній стадії виробництва та обігу, має широку податкову базу,

На практиці бувають відхилення від єдиної схеми, оскільки окремі країни застосовують різні методи обчислення податку, визначення податкової бази, ставок, пільг тощо. Однак у цілому зазначений варіант ПДВ став універсальним, оскільки саме він був прийнятий більшістю країн.

Податок на додану вартість — універсальний непрямий податок, який найбільшою мірою відповідає умовам ринкової економіки. Одна із властивих його ознак — економічна нейтральність: податок стягується за однаковою ставкою щодо всієї споживчої бази. Це створює йому перевагу порівняно з податком з обороту. ПДВ достатньо зручний і простий із суто адміністративного погляду (маються на увазі методи його обчислення, порядок збору та сплати, аудит і т. п.). ПДВ є найбільш надійним і постійним джерелом надходжень доходів до державного бюджету. Він активно використовується при розробці податкової політики. За допомогою податку вирішується чисто фіскальна мета оподаткування, пов'язана з поповненням доходів державного бюджету. Він має і важливі економічні наслідки: стимулює економічну активність, зниження витрат виробництва, сприяє покращенню якості продукції.

Основні напрямки в еволюції законодавства про ПДВ у країнах, де цей податок діє, якраз і визначаються прагненням, з одного боку, посилити суто фіскальну функцію податку, а з іншого — використовувати його з метою стимулювання економічного розвитку. З цим пов'язана тенденція до розширення оподаткованої бази податку, кола платників та скорочення пільг, яка спостерігається майже в усіх країнах [1].

Подібні тенденції характеризують розвиток законодавства про податок на додану вартість і в Україні. Однак у нас він відбувається у специфічних умовах. Перш за все, це пов'язано з переходом до нової системи ринкових відносин, а також з рішенням завдань інтеграції країни в систему світових економічних зв'язків.

Незважаючи на те, що податок на додану вартість використовується в Україні вже більше десяти років, він був і залишається "terra incognita" як для платників, так і збирачів. ПДВ був запроваджений як альтернатива податку з обороту та податку з продажу, це був цікавий експеримент, бо за своїм змістом ПДВ найкраще працює в демонополізованій економіці з мінімальним застосуванням "внутрішньо корпоративних" цін та відсутністю так званих "зв'язаних осіб". Натомість, головна мета планової системи є зворотною — підтримання планового ціноутворення, збереження єдиного власника в особі держави.

Перший етап податкової реформи в Україні розпочався в грудні 1991 року прийняттям закону про нову податкову систему держави. Податок з обороту та податок з продажу були замінені ПДВ та акцизним збором.

Слід зазначити, що на початковому етапі ПДВ виправдав надії законодавства, і державі справді, вдалося сформувати значну частину доходів бюджету за рахунок цього податку.

Проте надалі частка його у доходах бюджету істотно знизилася. Причини таких процесів різні. По-перше, недосконалість податкового законодавства і часті його зміни;

Податком на додану вартість, який є універсальним акцизом, оподатковується приріст ціни вибору у процесі його виробництва або доробка над ціну, за якою матеріали чи послуги, які використовувалися при виготовленні такого товару, були придбані у фірм-постачальників. Отже, різниця між виручкою й вартістю закупівель від постачальників вважається “доданою вартістю”, яка й є об’єктом оподаткування. Варто зазначити, що вирахування з прибутку підприємства чисто формальне, бо податок входить у ціну товарів (робіт, послуг) і таким чином перекладається на кінцевого споживача товарів, який і є фактичним платником цього податку.

Жоден з податків, що стягуються в Україні, не викликає стільки дискусій, як ПДВ. Пристрасті навколо нього вирують не один рік: з одного боку, не раз порушувалося питання про необхідність його скасування.

У будь-якому випадку на сьогоднішній день дискусії щодо ПДВ не втихають, і податок залишається головним болем української економіки, оскільки з одного боку спрямований по-суті, на запобігання перевиробництву, а з іншого боку, створює проблеми для держави з його відшкодуванням експортерам.

Декому такий стан речей подобається, декому – ні. Але більше тих, кого ПДВ у теперішньому стані не задовольняє.

На нашу думку, ПДВ – природний важіль заохочення та захисту власних виробників та експортерів (усі “цивілізовані” країни користуються цим механізмом).

Роль ПДВ в податковій системі України важко переоцінити. Широка база оподаткування цього універсального акцизу є цінною для фіскальної функції податків. Але щоб конкретний податок, як і податкова система, в цілому, був ефективним не потрібно забувати і про податковий прес, що тисне на платників податку. Тільки завдяки компромісу між максимальною величиною залучених податком до бюджету коштів і інтересам платників податок може оптимально виконувати свою місію в фінансовій системі. До цього прагне і Україна, постійно покращуючи функціонування ПДВ.

IV. Висновки. Отже, незважаючи, на неоднозначність поглядів стосовно необхідності справляння ПДВ, цей податок лишається, в багатьох країнах Європи, ключовим при наповненні бюджету. Податок має високу ефективність із фіскальної точки зору враховуючи широку базу оподаткування, але при стабільному розвитку економіки та низькому темпі інфляції.

Відповідно застосування даного непрямого податку вимагає уважного вивчення умов функціонування економіки окремої країни, врахування потреб держави та суб’єктів господарювання.

Список літератури

1. Волков Д. О. Сплата непрямих податків у країнах із ринковою економікою // Фінанси України. – 2004.- №2.- С. 118-121.
2. Кузьмінський Ю. Податок на додану вартість в Україні та деяких країнах СНД // Бухгалтерський

В статье исследовано историю возникновения налога на добавленную стоимость, изучено его характерные черты как позитивные так и негативные. Также уделено внимание механизму уплаты налога в разных странах и определена его роль в национальной системе налогообложения.

A.Kovalenko, U.Malashenko, O.Knyazeva

Value added tax in system of the taxation: history aspect of the formation and developments

In article explored history arising the value added tax, is studied his(its) features as positive so and negative. Also mechanism of the payment of the tax is paid attention in miscellaneous country and is determined his(its) role in national system of the taxation.

Одержано 18.11.10